

אילנות כסמל לכוח האסתטיקה הרב מואיז נבון

קהלת רבה (וילנא) פרשה ז (א) [י"ג]

רֵאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְנוּ (קהלת ז: יג) : בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך, ...

בראשית פרק ב פסוק ט

וַיִּצְמַח קִקְלֵץ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כֹּל עֵץ נִחְמַד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל...

רב הירש (בראשית ב: ט)

הגן היה מספק את כל צרכיו הגשמיים של האדם, אולם, הכתוב מקדים את "נחמד למראה" ל"טוב למאכל" ... **כאן זכה חוש היופי להצדקתו ולהקדשתו** ...

(1) סיבה

אכן, צורות הנוי המצויות בבריאה, וחוש האדם ליהנות בהן, מונעים את האדם מהידרדר לדרגת תבהמה. השמחה ביפי הטבע ובנוי הצמחים תביאנו לשמחה גם ביופי מוסרי. חברה שאיננה חסה על היפה – גם האדם יגדל בה פרא.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נז עמוד ב

שלשה משיבין דעתו של אדם, אלו הן: קול ומראה וריח. שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו הן: דירה נאה, ואשה נאה, וכלים נאים.

מוסד הלאומי לצדק בנארה"ב "Physical Environment and Crime", U.S. National Institute of Justice

Physical deterioration [in neighborhoods], in all probability, not only influences cognition and behavior of potential offenders but also shapes how residents behave and what they think about other residents. ... Physical changes appear to precede crime changes. Using groupings of Los Angeles census tracts and studying them for several decades, researchers found that patterns of owner-to-rental conversion, land use changes, and abandonment predicted the emergence of hardened high-crime areas. The connection remained after controlling for changes in the types of people living there.

התדרדרות פיזית [בשכונות], ככל הנראה, לא רק משפיע קוגניטיבית והתנהגותית על עבריינים פוטנציאליים, אלא גם מיעצב ההתנהגות בין התושבים ואפילו משפיע איך הם חושבים על התושבים האחרים. ... שינויים פיזיים מקדימים שינויים בפשע.

(2) השפעת שיפוט אתי על שיפוט אסתטי וההיפך

שמחת האדם בהרמוניה אסתטית קרובה לשמחתו בהרמוניה מוסרית, אכן, אין "רע" אלא שבור ורעוע, הרמוניה מוסרית שהושבתה. ...

Sam Fleischacker (A Third Concept Of Liberty, ch. 2) [based on Kant]

- Jackson Pollock (אומנות מופשטת)
- "the free play of the faculties" של הפקולטות
- שיפוט רפלקטיבי "reflective judgment" v. שיפוט קביעתי "determining judgment"

Sam Fleischacker (A Third Concept Of Liberty, ch. 2)

[Aesthetic interpretation] is interwoven *with* our other thinking. Not only does reflective judgment consist in a play between concepts and intuitions: it participates in an interplay with determining judgment as well. ... The determining judgments of science and morality play into the interpretations we come up with of, say, a Tolstoy novel, while our interpretations of the novel inform the way we then use some terms in science and morality. Concepts have a definite meaning insofar as we have a definite set or system of scientific and moral determining judgments, but such systems must be constantly scrutinized for responsibility to evidence, to the facts of our lives, and that means that our determining judgments, and the concepts they define, must always stand open to being re-interpreted, re-shaped into a new system, by reflective judgment. The play in reflective judgment, and between reflective and determining judgment, is what keeps our concepts honest, our beliefs responsible to the world around us.

ר' אליעזר ברקוביץ, לא בשמים היא

"עקרון העל של החוק אליו כפוף האדם הוא טאונומי, מקור סמכותה הבסיסי הוא רצון האל; פירוש החוק ויישומו לאינספור מצבי החיים, המשתנים ללא הרף, הוא אוטונומי."

Chaim Eisen, "Mosheh Rabbeinu And Rabbi Akiva"

At the heart of [the] ongoing process of development in Torah is the dynamism that characterizes the growth of Torah shebe'al-peh from its inception at Sinai. Just as Nevi'im and Kethuvim essentially "were given to Mosheh from Sinai" (Berachot 5a), inasmuch as the basic truths and principles that they elaborate originate in the Torah received by Mosheh, so does every aspect of these later developments of Torah shebe'al-peh derive from basic truths and principles from Sinai. And just as Nevi'im and Kethuvim as they appear before us represent the realization of these truths and principles unfolding through history, so too does the growth of Torah shebe'al-peh represent a process of historical development predicated upon the basic truths and principles of Torah, applied and reapplied throughout time. While these truths and principles are immutable and static, their applications are dynamic and endless.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קלט סעיף י

ברכה אחרונה: "אשר נתן לנו תורת אמת", זו תורה שבכתב; "וחיי העולם נטע בתוכנו", הוא תורה שבע"פ.

(3) חיוניות האסתטי לדביקות בה'

הגן היה מספק את כל צרכיו הגשמיים של האדם, אולם, הכתוב מקדים את "נחמד למראה" ל"טוב למאכל" ... כאן זכה חוש היופי להצדקתו ולהקדשתו – וגם בכך מתגלה מעלתו היתרה של האדם. רבות הן צורות הנוי המתגלות ביצורי אדמתנו, ועד כמה שידיעתנו מגעת, הרי האדם הוא היצור היחיד המסוגל ליהנות מן היופי. ומכאן הוכחה לחשיבות חוש היופי לייעודו המוסרי והרוחני של האדם.

~ תפיסה לעומת הבנה ~

ר' סולוביצ'יק, עבודה שבלב, עמ' 69.

- "ה-להים איננו פונה אל האדם רק באמצעות השכל (הלוגוס), בהאצילו על הנפש חכמה ודעת,
- ולא רק באמצעות האתוס – בגלותו מערכת נפלאה של ערכים ואידיאלים לאדם הטבעי, המונע בידי תשוקות נטולות רגש ובידי דחפים
- אלא גם באמצעות האסתטיקה, היא התפיסה הבלתי אמצעית של החושים את המציאות היפה והנשגבת."

ר' סולוביצ'יק, עבודה שבלב, עמ' 71

"רק באמצעות יצירת קשר עם היפה והמרומם יכול האדם לתפוש את ה-לוהים במקום להשיג בשכלו..."

~ החטא ~

ר' סולוביצ'יק, עבודה שבלב, עמ' 61

"מה שהביא לנפילת האדם הוא ההעדפה שנתן לחושני, למענג ולמשביע הרצון, על פני האמת, הן במישור האינטלקטואלי והן במישור האתי."

בראשית פרק ב

(טז) וַיֵּצֵא יְקֹנֶק אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכֵל: (יז) וּמֵעֵץ הַדְּעִת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְדָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

בראשית פרק ג

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאֲכָל וְכִי תֹאֲוָה הוּא לְעֵינַיִם וַנְּחַמְדָּ הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

משנה מסכת אבות פרק ג משנה ז

רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו:

קהלת פרק ז פסוק יג רָאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים [עַד כִּמָּה נֹאִים וּמְשׁוּבְחִין הוּא, וְתַן דַּעַתְךָ שְׁלֵא תִקְלַקֵּל] כִּי מִי יוֹכֵל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה: